

De moeilijke zoektocht naar natuur

Stijn Vanderheiden, Jana Van Hoyweghen
Astrid Van Vosselen *MOW*

Net zoals voor de ontwikkeling van andere havengebieden in Vlaanderen is er voor de Gentse Kanaalzone een strategisch plan opgesteld. In dat plan gaan economie, natuur en leefbaarheid samen.

Volgens de doelstellingen van het strategisch plan moet in de nabijheid van de Gentse Kanaalzone zowat 200 hectare natuur gecreëerd worden. Dat is nodig om de door de havenontwikkeling verloren gegane natuurwaarden te compenseren. Gedeeltelijk kan dat gebeuren in de koppelingsgebieden in het havengebied (voor zover de doelstelling overeenstemt met Vlaamse wetgeving): maximaal 16 hectare kan binnen de afbakening van de Gentse Kanaalzone tot stand worden gebracht. De overige 189 hectare (gekoppeld aan Europese wetgeving) moet in robuuste natuurkerngebieden buiten de perimeter van de haven worden gerealiseerd.

Om tot een gefundeerd besluit over de locatie van de nieuwe natuurkerngebieden te komen, heeft de Vlaamse overheid ook buiten het havengebied al diverse onderzoeken uitgevoerd in het kader van natuur, landbouw en erfgoed. De resultaten van dat onderzoek en van het overleg met alle betrokken actoren zullen de basis vormen voor een definitieve keuze. Intussen wordt ook een plan-MER (planmilieueffectrapport) opgemaakt. Verschillende administratieve diensten en overheden werken samen om tot een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan voor deze natuurkerngebieden te komen. Ze begeleiden ook samen de zoektocht naar een geschikte locatie. Deze werkwijze maakt het mogelijk belanghebbende overheden nauw bij de planvorming te betrekken.

Welke natuur?

De doelstelling voor deze natuurkerngebieden resulteerde uit een studie van de Universiteit Antwerpen en Natuurpunt en werd vertaald in een oppervlaktecijfer van 189 hectare. De onderzoekers baseerden zich daarvoor op de te bereiken of te behouden beleidsrelevante natuurwaarden (aandachtsorten avifauna en verboden-te-wijzigen-vegetatie). Bij elk habitatype werden ook de doelsoorten en het beoogde aantal broedparen aangegeven. Dat leidde tot volgende verdeling:

- 72 hectare open water;
- 10 hectare rietland;
- 90 hectare permanent soortenrijk grasland, dat ruimtelijk zoveel mogelijk aansluit bij de overige habitattypes;
- 16 hectare zandig kaal terrein als (schier)eilanden, plas-dras.

Door het Agentschap voor Natuur en Bos werden alvast enkele kritische succesfactoren voor deze natuurkerngebieden naar voren geschoven:

- Het aantal natuurkerngebieden moet tot maximaal twee worden beperkt. Hierdoor kunnen de randeffecten van de natuurkerngebieden voor de omliggende zones worden geminimaliseerd, en omgekeerd.
- De natuurkerngebieden moeten uitgroeien tot robuuste eenheden van natuur met een hoge kwaliteit. De beoogde oppervlaktes (zie hierboven) gaan hier ook van uit. Voor sommige doelsoorten (zoals de bruine kiekendief) zijn de vereiste oppervlakten relatief klein gehouden. Om toch voldoende broedkoppels te kunnen huisvesten, moeten die oppervlakten wel van goede kwaliteit zijn.
- Elk natuurkerngebied moet als zelfstandige entiteit kunnen functioneren. Als er twee natuurkerngebieden worden gerealiseerd, moeten die beide alle beoogde habitattypes bevatten. De doelsoorten hebben namelijk meerdere habitattypes nodig (onder meer als broed- en foerageergebied).

Geschikte ruimte

Het compenseren van natuurwaarden gebeurt per definitie op nieuw terrein. Grond die verdwijnt voor economische ontwikkeling, moet ergens anders worden gevonden. Dat leidt veelal tot een zoektocht naar ruimte in het buitengebied, waarbij de natuur- en landbouwsector gezamenlijk een maatschappelijk verantwoorde oplossing moeten zien te vinden.

Eerdere studies hebben ertoe geleid dat verschillende potentiële gebieden nabij de Gentse Kanaalzone niet langer in aanmerking komen. De focus ligt nu op de Moervaartvallei. Binnen die vallei worden meerdere projectgebieden naar voren geschoven, van vlakbij de Kanaalzone tot op het grondgebied van Moerbeke. Elk gebied heeft zijn specifiek potentieel, maar daar staan vaak ook minpunten tegenover. Het is bijvoorbeeld niet vanzelfsprekend natuurkernen te ontwikkelen in belangrijke landbouwgebieden of in gebieden met veel erfgoedwaarden. En niet alle gebieden zijn even geschikt voor het creëren van natte natuur.

Zowel de zones die al onderzocht werden als nieuwe zones, die gesuggereerd kunnen worden als het plan-MER ter inzage ligt, zullen binnenkort tegen elkaar worden afgewogen. Tegelijk zal het planningsproces voor het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan - dat de AGNAS-werkwijze (Afbakening van de Gebieden van de Natuurlijke en Agrarische Structuur) toepast - diezelfde zones op hun haalbaarheid aftoetsen bij de lokale actoren. Er zijn intensieve overlegmomenten voorzien en voor elk scenario wordt een kostenraming gemaakt. Die werkwijze moet leiden tot een gemotiveerde en breed gedragen keuze voor de locatie van een of twee nieuwe natuurkernen nabij de Gentse Kanaalzone.

Grondenbank

Het blijft intussen niet bij studiewerk en planproces: er wordt ook nagedacht over de concrete realisatie van de natuurkernen. Zo werden tussen de betrokken overheden (het Agentschap voor Natuur en Bos, het departement Mobiliteit en Openbare Werken, en het Havenbedrijf Gent) al principiële afspraken gemaakt over verwerving, inrichting en beheer. De Vlaamse Regering heeft in 2011 ook het initiatief genomen om een grondenbank op te richten, die zowel binnen als buiten het projectgebied gronden kan aankopen om natuurdoelstellingen te realiseren. Aan de landbouwbedrijven die hun activiteiten willen voortzetten, maar in een projectgebied komen te liggen, kan de grondenbank ruilgrond aanbieden. De ruil moet vrijwillig gebeuren: zowel de eigenaar van de grond als de landbouwer moeten akkoord gaan. Eigenaars van landbouwgronden en landbouwers die hun activiteiten willen stopzetten, kunnen hun grond tegen interessante voorwaarden aan de grondenbank verkopen. De voortgang van het proces is te volgen op de website van het projectbureau van de Gentse Kanaalzone.

- 1 Volgens de doelstellingen van het strategisch plan moet in de nabijheid van de Gentse Kanaalzone zowat 200 hectare natuur gecreëerd worden. Dat is nodig om de door de havenontwikkeling verloren gegane natuurwaarden te compenseren.
- 2 Het compenseren van natuurwaarden leidt veelal tot een zoektocht naar ruimte in het buitengebied, waarbij de natuur- en landbouwsector gezamenlijk een maatschappelijk verantwoorde oplossing moeten zien te vinden.
- 3 De doelstelling voor deze natuurkerngebieden resulteerde uit een studie van de Universiteit Antwerpen en Natuurpunt en werd vertaald in een oppervlaktecijfer van 189 hectare, waarvan 10 hectare rietland.
- 4 Het is bijvoorbeeld niet vanzelfsprekend natuurkernen te ontwikkelen in belangrijke landbouwgebieden of in gebieden met veel erfgoedwaarden.